

УДК 130.3 293.21

О. В. Богомолець
доктор медичних наук,
народний депутат Верховної Ради України

ДІМ ЯК ОБЕРІГ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Глобалізаційні та інтегративні тенденції сучасності, що тісно співвідносяться із прагненням економічно й політично сильних держав-лідерів нав'язати зразки й цінності власної культури іншим країнам світу, зумовлюють тим самим два амбівалентних процеси: спостерігається інтенція, з одного боку, на формування уніфікованої світової (американізованої) культури, а з іншого – відродження релігійного фундаменталізму, консервативні лідери якого відстоюють право на життя власних культурних світів. Необхідність подолання негативних тенденцій антагонізму між тотальною американізацією світу та фундаменталізмом актуалізує вивчення не лише тих культурних і світоглядних принципів, які лежать в основі традиційної суспільної організації загалом, а й тих, що визначають норми й цінності кожного окремого народу.

Політичні та культурні процеси, які визначають специфіку сучасного міжнародного життя, особливо гостро виявляються в українському суспільстві. Перманентна політична криза, зумовлена невизначеністю геополітичної орієнтації країни, породила не тільки збройний конфлікт, а й виявила кризу української ідентичності. Адже, як свідчать сучасні політичні події, значна частина українського населення не має чітко сформованого уявлення про те, хто ми є, у чому специфіка нашої ідентичності й, відповідно, які політичні, світоглядні та культурні норми й цінності відповідатимуть особливостям українського способу життя, сприяючи тим сам подоланню збройного конфлікту та суспільної кризи загалом.

Амбівалентне ставлення до процесу глобалізації, яке спостерігається в сучасному зарубіжному й вітчизняному інтелектуальному дискурсі, зумовлює звернення дослідників до вивчення тих традиційних форм суспільного життя, які визначали специфіку соціальної ідентифікації, зберігаючи тим самим культурну гомогенність держави. Провідне місце в цьому стосунку відіграє сім'я, котра, як слушно зазначає К. Маркс, є основою суспільства. Саме тут зароджуються засадничі світоглядні норми й принципи, що визначають не тільки специфіку життя індивіда, а й тривалість суспільства. «Трава, – алегорично зауважує відомий український мислитель І. Лисяк-Рудницький, – може встояти там, де буря валить дуби» [3, с. 15].

Експлікуючи сім'ю як основний чинник збереження етнічної ідентичності й традиційних форм суспільної організації, що яскраво засвідчують насамперед соціологічні дослідження, представлені роботами О. Волкової, Е. Гіденса, О. Захарова, Г. Кісарчук, В. Левковича, В. Столиної, О. Шумейко, В. Торохтія Г. Трапезникової та ін., варто звернути увагу на її культурологічний і світоглядний вимір. Адже не стільки сама сім'я, скільки спосіб організації її життєвого світу визначає ті цінності, із якими ідентифікує себе людина. Провідне значення в цьому контексті належить дому, який, незважаючи на зумовлену глобалізацією міграцією, залишається головною цінністю українців нашого часу.

Незважаючи на те, що дім як соціокультурний феномен протягом тисячоліть залишається головною цінністю української людини, що визначає не тільки форму соціальної організації суспільства, а й особливості етнічної ідентичності, сьогодні ми не маємо жодного дослідження, присвяченого вивченню змістового навантаження слова чи аксіологічної специфіки його соціокультурного феномена. Окремі етнографічні та культурологічні аспекти

вивчення побутового життя українців зустрічаються у працях А. Байбурина, А. Данилюка, Д. Зеленина, Г. Лозко, І. Огієнка, М. Поповича, Б. Рибаківа, М. Сергєєва, Т. Ців'яна, О. Шахматова, В. Шейко й ін.

Виходячи з того, що дім як соціокультурний феномен тривалий час залишається однією із засадничих цінностей української людини, визначаючи при цьому своєрідність українського світобачення та особливості процесу ідентифікації, метою статті є виявлення світоглядних засад формування концепту «дім» і розкриття його функціонального значення в житті української людини. Повноцінна реалізація поставленої мети можлива лише тоді, коли ми зможемо дистанціюватися від традиційного його тлумачення – як будівлі, призначеної для життя людини чи розміщення різних установ [9, с. 306]. Адже, як зазначає визначний український учений М. Попович, «тільки сьогодні дім – це насамперед приміщення, а для слов'янина тих часів дім – це нехитре господарство, все життя сім'ї, яка цей «дім» вела» [6, с. 24]. Аналогічна думка зустрічається й у працях визначного радянського дослідника Б. Рибаківа. Він розглядає дім як найдрібнішу частку, «неподільний атом давньоруського суспільства», що пронизана магічно-заклинальною символікою, «за допомогою якої сім'я кожного слов'янина прагнула забезпечити собі ситість і тепло, безпеку та здоров'я» [8, с. 460].

Зауваження Д. Рибаківа щодо функціонального значення дому в сукупності зі сформованим М. Поповичем його змістовим навантаженням надають можливість зрозуміти запропонований українським народознавцем Г. Лозко опис українського побутового життя. У цьому контексті привертає увагу зауваження дослідниці про те, що в українському селі без огорожі хати «жив тільки недбалій, ледачий селянин, якого вважали пропащим» [4, с. 327]. Домовиті ж господарі свою хату й комплекс господарських приміщень обводили по колу огорожею, яка відзначалася регіональними особливостями. Так, у Карпатах огорожею слугували жердини, прикріплені до стовпів, на заході Карпат – тин, сплетений із гілок смереки, ліщини або лози, на Волині – панували паркани, якими сполучалися всі приміщення дому, формуючи закритий двір – гумно.

При цьому дослідниця зазначає, що українська традиція огороджувати дім сформувалася ще за давніх язичницьких часів, у цей час «огорожа виконувала роль магічного оберіга – це було замкнене коло, куди не могла проникнути нечиста сила» [4, с. 327]. У результаті цього, навіть сьогодні у багатьох регіонах України зберігається звичай не тримати довго відчиненими ворота чи хвіртку, зачиняти їх відразу як тільки увійдеш чи зайдеш. Отже, родина захищає світ свого життя, дім як «обгороджене місце освоєного сім'єю світу, де свої почували себе надійно, якщо все було зроблено правильно: і місце, й час вибрані щасливо, і дерево не заборонене звичаєм, і відповідну жертву принесено під час кладки першого вінця, – отже, дотримано всіх необхідних ритуалів» [6, с. 24].

Правомірність зроблених нами висновків засвідчують і літописні фрагменти, наведені О. Шахматовим про навалу ватів на Полоцьке князівство та сам Полоцьк. «В літо 6600. Предивне було чудо в Полоцьку, в мьчте (імовірно, примарне – уточ. О. Б.): була ніч, тутьн (тупіт) стояв, по вулиці неначе люди знаходяться на ній. Коли хто вилізе із хоромини, хоче бачити, або вражений буде

невидимо від бісів мором і з того помирає. І не сміє вилазити з хоромів. За цим ж сім ж розпочата в дне являтися на конях і не бачити їх самих, але коней їх бачити копита. І тако уязвляху люди полоцькия і його область. Тим і люди розповідають як навії б'ють полочан» [12, с. 271–272].

Літописна згадка про появу навії у Полоцьку привернула увагу й Б. Рибакова, який, аналізуючи своєрідність цієї події, вважає, що вона дана як «передвістя цілого ряду нещастя і негараздів по всій Русі: злі сили заподіяли посуху лісу і болота... < > половці напали на Русь; «В сі ж часи багато людей помирало від різних хвороб» за зиму в Києві померло 7 000 осіб» [8, с. 462]. Цікавою в контексті нашого дослідження є й загадка Б. Рибаківим мініатюра, присвячена безчинствам навії у Полоцьку із Радзивіловського літопису, де, усупереч «змісту тексту про невидимість злих духів, художник зобразив потворних чудовиськ, що скачуть верхи по вулиці Полоцька. Городяни замикають будинки, закривають віконниці» [8, с. 462]. Ця літописна мініатюра може слугувати прямим свідченням не тільки запозичення язичницьких уявлень у християнський світогляд, а й використання сформованих язичницьким світоглядом образів у християнському іконописі, зокрема образів «Страшного суду», «Нехрещений дітей» чи «Мученика Микити» [2, с. 286–289].

Привертає увагу й виявлений завдяки цьому літописному фрагменту антагонізм у ставленні до померлих. Адже, як стверджує І. Огієнко, слов'яни вірили, що їхні померлі предки, «переходячи до іншого дому», перетворюються на охоронців свого роду (що яскраво засвідчує культ Роду) й дому (домовиків, хороможителів), які захищають родину та її господарство від усіляких лих. «Домовик, – пише І. Огієнко, – постійний вартовий дому, покровитель і охоронець родини» [5, с. 124]. Домовик, за давніми віруваннями, живе під піччю, а тому, коли родина переселялася до нової оселі, обов'язково брали із собою із старої печі жарину й уносили її в нову хату, щоб запалити родинне вогнище в цій оселі. Крім того, обряд переходу від одного дому до іншого супроводжувався обрядом закликання свого домовика [4, с. 322].

Досліджуючи функціональне значення домовика, І. Огієнко звертає увагу на те, що якоїсь особливої назви для домового бога не склалося, однак, як правило, домовиків називали Чур, Цур або Пек. Саме звідси, зазначає І. Огієнко, походить наше слова «відцуратися» – відійти від когось, частіше за все від своєї родини; «спекатися» – позбутися (ворогів, недобрих людей тощо). Загалом український учений переконаний, що вказані традиційні імена домовиків походять від слова Щур [пра-щур – *уточ.* О. Б.] – «обоготворений предок», який охороняє родинне майно та межі світу родини [5, с. 125].

З іншого боку, маємо літописну згадку про навії – мерців або, точніше, «невидимі душі мерців». Інколи, зауважує Б. Рибаків, «дослідники говорять про культ навії як про культ предків, але від цього потрібно застерегти, так як предки – це свої, рідні мерці, незмінно дружні, діди, які допомагають своїм онукам і правнукам. Навії ж – це чужі, чужинні мерці, душі ворогів і недобррозичливців, душі людей, яких за щось покарали сили природи (душі утоплеників, з'їдених вовками, «з дерева впавших», убитих блискавкою і т. п.)» [8, с. 462–463]. Іншими словами, навії – це упири, надзвичайно небезпечні для людей. Вони можуть напасти на людину скрізь: у лісі, в гаю, у полі, у річці, біля водойми тощо. Ця думка, зазначає Б. Рибаків, зумовлена давнім анімістичним і дуалістичними переконаннями щодо «повсюдності розсіяного в природі зла», якому не може протистояти навіть «сила всемогутнього християнського бога» [8, с. 464].

Незважаючи на тотальне розпорощення зла у світі, середньовічна руська людина, пише Б. Рибаків, не була аб-

солютно беззахисною в той час, коли по вулицях Полоцька помчали на невидимих конях полчища навії-вампірів, які завдавали полочанам смертельних ударів. Люди поховалися у своїх домах. Дім був тією фортецею, до якої не могли підступитися навії, які могли розправитися тільки з тими цікавими, котрі покидали свою фортецю, «вилазили з хоромини» [8, с. 464].

Виходячи з того, що дім у середньовічній Русі розглядається як своєрідний оберіг від злих духів, логічно постає питання про те, що або хто захищає людину в домі. Перше, що привертає нашу увагу, – традиційна кругова огорожа навколо дому, яка є першим оберегом дому. Кругова огорожа, символізуючи собою солярний знак, формує обмежений світ родини й захищає його від проникнення злих сил. У свою чергу, ворота і хвіртка, що могли бути відчиненими, щоб захистити від проникнення злих сил, часто прикрашалися різними зображеннями жіночого божества (Берегині), а також солярними знаками [8, с. 465].

Виявлене археологічними й етнографічними розвідками домінування солярної символіки в домі дає всі підстави стверджувати, що він у світогляді слов'янського люду розглядався як своєрідний зразок просторової організації. Адже дім для людини поставав своєрідною універсальною точкою відліку в просторі, причому, як слушно зазначає А. Байбурін, «простір поза домом став оцінюватися як упорядкований (за іншими правилами), саме завдяки існуванню дому. Іншими словами, дім додав світу просторовий сенс, зміцнивши тим самим свій статус найбільш організованої його частини» [1, с. 10]. Дім, огорожений по колу, символізував точку дотику земного й небесного, кінцевого та безкінечного, «відділив людину від космосу, виріс між ними й у зв'язку з цим набув характерних рис медитаційного комплексу» [1, с. 11]. Адже, як зазначає Т. Ців'ян, з одного боку, «дім належить людині, уособлюючи речовий світ людини. З іншого боку, будинок пов'язує людину із зовнішнім світом, будучи в певному сенсі реплікою зовнішнього світу, зменшеною до розмірів людини» [9, с. 65]. Іншими словами, дім – це середовище спілкування людини та всесвіту, що, у свою чергу, породжує таку велику кількість різних космічних знаків у оздобленні житла. У цьому контексті варто згадати не лише солярні знаки, якими прикрашали будівлю, а й дерево життя, яким господині розписували піч, оскільки саме інтегральний «образ дерева («світове дерево», «шаманське дерево», *arbor inversa* та інші локальні варіанти) слугував утіленням концепції будови всесвіту» [10, с. 9].

Відтворення образу всесвіту в домі, на думку відомого радянського етнографа А. Байбуріна, відбувалося несвідомо [1, с. 10]. Однак, як нам видається, прийняття цієї точки є далеко не правомірним, як мінімум зважаючи на те, що структура слов'янського дому завжди відтворює структуру поселення, яке, у свою чергу, відтворює структуру світобудови, у центрі якої знаходиться велике вогнище. Наше припущення підтверджує також і специфіка української обрядовості, що завжди починалася (або закінчувалася) удома. На відміну від групових обрядів, які проводив спочатку волхв, а потім священик (батюшка), домашні обряди завжди здійснював голова родини – батько [5, с. 124].

Цікавим у цьому контексті є зауваження Т. Ців'ян про те, що саме зі своєрідності слов'янського розуміння дому сформувалася опозиція внутрішнього та зовнішнього. «Оскільки дім утворює самостійну замкнуту територію (обсяг) у просторі, він починає сприйматися сам як внутрішній простір. На лексичному рівні це відбивається, зокрема, в тому, що опозиція всередині/зовні замінюється опозицією дім/зовні» [9, с. 74.] У свою чергу, «зовні» розшифровується як ліс, поле, вода, гора, місця скупчення народу (базар, площа), тобто як лексеми, що мають особливу семантичну функцію в організації фольклорного

простору. Поряд з іншим, на думку дослідника, згадана нами опозиція внутрішнього та зовнішнього, яка сформувалася на світоглядному тлі тлумачення місця й ролі дому у слов'янському світогляді, згодом почала виявлятися через опозицію свій/чужий. Це яскраво виявилось у ставленні слов'янського населення до шлюбів із представниками іншої культури, іншого світу, іншого дому. Таке ставлення було зумовлене тим, що від самого початку слово «дім» було пов'язане не стільки з певним родинним простором, скільки суспільно-родовою організацією, а відтак позначало сім'ю, родину [1, с. 12].

Зважаючи на те, що дім в українській культурі розглядався, з одного боку, як «своєрідна репліка Всесвіту», а з іншого – як оберіг від зла, велика увага приділялася початку його будівництва. Провідне значення в цьому контексті відігравав процес вибору місця для дому. Адже, як свідчить А. Байбурін, будувати хату заборонялося там, де раніше була дорога або ж стояла баня, на спірній ділянці землі; там, де були знайдені людські кістки, де вовк чи ведмідь «обклав і зарізав буйну скотину», де хто-небудь поранив сокирою, ножом, косою або серпом руку або ногу до крові, де перекинувся віз тощо [1, с. 35]. Отже, щоразу, коли мова йде про заборону будувати, згадується все, що пов'язане зі смертю або наближенням до неї. Здавалось би, що єдиним винятком із цього правила є дорога. Однак такі висновки були б занадто передчасні, оскільки дороги, перехрестя доріг і, що найголовніше, занедбані й лісові дороги завжди пов'язувалися із перебуванням нечистої сили й, що не менш важливо, із комплексом уявлень про смерть. Це, імовірно, зумовлено тим, що тривалий час покійників ховали на роздоріжжі, відправляючи їх у дорогу до «іншого дому» [5, с. 124]. Ця традиція еспліктується в сучасному фразеологізмі «провести покійника в останню дорогу».

Під час аналізу особливостей змісту й функціонального значення дому у слов'янському світогляді привертає увагу кореляція образу дороги із деревом і, зокрема, поширеною та домашньою темою – деревом життя. Таке амбівалентне ставлення до цих символів зумовлене вже згаданими нами особливостями ставлення до померлих – рідних і чужих, померлих природною й неприродною смертю. Виходячи з цього, зображення дерева життя на переважно дерев'яних слов'янських спорудах мало глибоко символічний зміст, оскільки дерево життя було своєрідною дорогою чи, якщо бути більш точним, містком між світом земним і світом небесним, воно розглядається як «єдність трьох планів буття: горішнього (небо), проміжного (земля) і долішнього (хаос, світові води, підземний світ,) здійснювалася, згідно ранніх традицій українського символізму, за допомогою архетипу світового дерева – дерева життя (вершечок – стовбур – коріння, вазон), яке здебільшого має охоронця – птаха (символ світової душі)» [7].

Звернімо увагу, що єдність світобудови зображувалася не тільки в оздобленні дому, а й у самому житловому приміщенні. Адже, аналогічно до того, як увесь світ української людини ділився на три частини, ділилося і його житло: «... стеля – небесний духовний світ (свелох з сакральними знаками, божниця в кутку), стіни, вікна, двері – символи земного сучасного реального життя й спілкування з іншими людьми; нижній ярус – підлога, низ стіни з підпідччям і лавами, поріг уявлявся як межа земного й підземного світів» [4, с. 324]. Фактично, дім розглядався як своєрідне дерево життя, що поєднує в собі, з одного боку, єдність і спадковість поколінь – предків, сучасників та потомків, а з іншого – єдність трьох уже загаданих частин світу. Усе це в сукупності мало захистити, оберігати людину та родину від злих духів чужорідних пращурів.

Говорячи про єдність всесвіту, що виявляється в домі руського язичника, не можна оминати увагою піч, яка

є своєрідною точкою перетину його частини. Саме тому піч завжди розглядалася як головна святиня дому, культовим родинним вогнищем, яким, що цікаво, завжди опікувалася жінка. Показово, що і піч, і жінка розглядалися як берегині, а тому в домі, де є піч і жінка, була суворо заборонена лайка. Крім того, біля печі селяни давали клятви, біля печі стояла наречена під час сватання, на печі ховали молочні зуби дітей, а в багатьох регіонах України піч тривалий час залишалася головним місцем відпочинку. Тривалий час зберігався і звичай, коли наречена, переходячи в дім молодого, приносила із собою курку, яку закривала під піч, – це була жертва для задоволення домового, котрий мав прийняти нового члена родини. Цікавим є й те, що головним орнаментом оздоблення печі було знову ж таки дерево життя, яке, символізуючи єдність усесвіту, водночас указувало на найсвятіше та більш захищене місце в домі.

Поряд із піччю важливе значення відводилося покуті, яку інколи називали «дідом», «предками», «домовиками» [8, с. 236]. Тут розміщували родинні боги – кам'яні й дерев'яні ідоли. Показово, що до нашого часу дійшла лише невелика частина саме кам'яних «ідолчиків», які, на думку Б. Рибаківа, становили невеликий відсоток слов'янських домашніх ідолів загалом. Основна маса общинних і домашніх ідолів була виготовлена із дерева, що зумовлено не стільки дефіцитом каменю як матеріалу, скільки глибоко символічним змістом – «у цьому випадку відбувалося мовби подвоєння божественної сили – дерево як таке, як частина рослинного світу й зображення божества, що мало дарувати людям благополуччя» [8, с. 237]. Зважаючи на те, що покуть – це місце добрих предків, тут садили найпочеснішого гостя та наречених під час весілля, тут проводив родинні обряди голова родини, а згодом священик.

Пізнніше поширення християнства призвело до того, що, замість язичницьких «дідів», на покуті почали розміщувати християнські ікони. Однак навіть позірне звернення до покуті виявляє її глибоко язичницький зміст, що виявляється в оздобленні образів рушниками із несвідомо зображеною язичницькою символікою, зберіганням святого зілля та води, свічок тощо.

Загалом щоразу, коли мова заходить про своєрідність українського побутового життя, привертає увагу той символічно-захисний зміст, який вклався в усі господарчі речі. За невеликим винятком: кочерги, порога, відер, діжок тощо – усі речі в домі мали захисне значення, яке відображалось або ж у специфіці їхнього розпису, або ж, як, наприклад, у випадку діжок чи відер, у специфіці їхнього тлумачення – круглі речі не потребували додаткової захисної символіки.

Загалом у давньому слов'янському світогляді слово «дім» означало життєвий світ родини, який тлумачився надзвичайно широко – його складовими були не тільки мертві, живі та ненароджені члени родини, а й те просторове середовище, яке обіймала ця родина. Зазначена просторово-часова єдність поколінь, що виявлялася у специфічній символіці побудови та оздоблення дому, поставала своєрідним оберегом людини, який захищав її від злих духів, котрі наповнювали землю. Особливе місце в цьому контексті посідали піч і покуть, які із прадавніх часів були місцями поховання предків, символічним місцем їхнього «нового дому», а відтак найбільш захищеними місцями дому. Імовірно саме за все, кардинальних змін у специфіці тлумачення дому не відбулося й із приходом християнства, яке на місце традиційних язичницьких «дідів» поставило домашні ікони. І лише сучасні цивілізаційні трансформації, що призводять до руйнування традиційної культури й форм суспільної організації, залишають людину наодинці без віковичного захисту родини, формують у неї відчуття самотності й відчаю.

Література

1. Байбуурин А.К. Жилище в обрядах и представлениях восточных славян / А. Байбуурин. – Л. : Наука, 1983. – 188 с.
2. Жолтовський П. Український живопис XVII–XVIII ст. / П. Жолтовський. – К. : Наукова думка, 1978. – 327 с.
3. Лисяк-Рудницький І. Формування українського народу та нації (методологічні зауваги) / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т / І. Лисяк-Рудницький ; пер. з англ. М. Базік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін. – К. : Основи, 1994. – Т. 1. – 1994. – С. 11–40.
4. Лозко Г. Українське народознавство / Г. Лозко. – К. : Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.
5. Огієнко І. Дохристиянські вірування українського народу : [іст.-реліг. моногр.] / І. Огієнко. – К. : Обереги, 1995. – 424 с.
6. Попович М.В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. – К. : АртЕк, 1998. – 728 с.
7. Пошивайло І. Символізм народної культури українців: дерево життя / І. Пошивайло // Національний центр народної культури «Музей Івана Гончара» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://honchar.org.ua/p/symbolizm-narodnoji-kultury-ukrajintsv-derevo-zhyttya/>.
8. Рыбаков Б.А. Язычество древней Руси / Б. Рыбаков. – М. : Наука, 1987. – 783 с.
9. Словник української мови : в 11 тт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>.
10. Топоров В. О структуре некоторых архаических текстов, соотносимых с концепцией «мирового дерева» / В. Топоров // Труды по знаковым системам. – Тарту : Изд-во Тартуского университета, 1971. – Вып. 5. – С. 9–62.
11. Цивьян Т.В. Дом в фольклорной модели мира (на материале балканских загадок) / Т.В. Цивьян // Труды по знаковым системам. – Тарту : Изд-во Тартуского университета, 1978. – Вып. 10. – С. 65–85.
12. Шахматов А. Повесть временных лет / А. Шахматов. – СПб, 1916. – Т. 1 : Вводная часть. Текст. Примечания. – 1916. – 487 с.

Анотація

Богомолець О. В. Дім як оберіг українського народу. – Стаття.

У статті розкривається зміст, світоглядне й функціональне значення дому в житті українського суспільства загалом і окремої людини зокрема. На цьому тлі виявляється тісний змістовий взаємозв'язок дому із традиційним для українських давніх вірувань культом предків, анімістичними та дуалістичними віруваннями, що, як засвідчено у статті, яскраво виявляє специфіка оздоблення дому й побутова українська обрядовість. Важливе теоретичне значення має виявлене під час дослідження космологічне значення дому, що постає як своєрідна «репліка Всесвіту», обмеженість якої формувало світоглядні засади не тільки культурної ідентичності, а й просторової організації. На цьому тлі підкреслюється історично та

світоглядно зумовлений зв'язок українців із домом, який, постаючи своєрідним осередком земного вияву вічного життя, розглядається як головний оберіг українського народу й важливий чинник трансляції традиційних форм суспільного життя.

Ключові слова: дім, предки, оберіг, ідол, дерево життя, нав'ї, ідентичність.

Аннотация

Богомолец О. В. Дом как оберег украинского народа. – Статья.

В статье раскрывается содержание, мировоззренческое и функциональное значение дома в жизни украинского общества в целом и отдельного человека в частности. На этом фоне проявляется тесная содержательная взаимосвязь дома с традиционным для украинских древних верований культом предков, анимистическими и дуалистическими верованиями, что, как показано в статье, ярко подчеркивает специфика отделки дома и украинская обрядовость. Большое теоретическое значение имеет обнаруженное в процессе исследования космологическое значение дома – он выступает своеобразной «репликой Вселенной», ограниченность которой стало мировоззренческим основанием формирования не только культурной идентичности, но и пространственной организации. На этом фоне подчеркивается исторически и мировоззренчески обусловленная связь украинцев с домом, который, являясь своеобразным центром земного проявления вечной жизни, рассматривается не только как главный оберег украинского народа и важный фактор трансляции традиционных форм общественной жизни.

Ключевые слова: дом, предки, оберег, идол, дерево жизни, навие, идентичность.

Summary

Bogomolets O. V. House as talisman of the Ukrainian people. – Article.

The article reveals the sense, philosophical and functional meaning of the house in the life of Ukrainian society as a whole and the individual in particular. On this background there is a close meaningful relationship of the house and the traditional for the ancient Ukrainian beliefs worship of ancestor, animistic and dualistic beliefs that, as shown in the article, clearly reveals specifics of home decoration and domestic Ukrainian ritualism. Great theoretical importance has cosmological meaning of the house, found during the study, which appears as kind of “replica of the Universe”, whose limitation formed worldview principles not only the cultural identity, but spatial organization. Against this background noted historically and philosophically driven relationship of Ukrainians to house, which appearing as a kind of center of earthy manifestation of eternal life is seen as the main guardian of the Ukrainian people and important factor in transmission of traditional forms of social life.

Key words: house, ancients, amulet, idol, tree of life, navie, identity.